

ТИЖНЕВИК: REVUE HEBDOMADAIRE: TRIDENT UKRAINIENNE

Число 9-10 (513-4) Рік вид. XII. 1 березня 1936 р. Ціна 1 фр. 50 Prix 1 fr. 50.

Париж, неділя, 1 березня 1936 року.

Останніми днями дуже часто говорять про Україну. Згадувалося про неї в Парижі під час дебатів у палаті про франко-світський пакт. Дуже часто в усяких комбінаціях згадують про неї газети різними мовами. Зразки тому читальник знайде в нашому сьогоднішньому огляді «З міжнародного життя» та у відділі «З преси». Найбільшою сенсацією по-між тими плітками й чутками являється повідомлення, що дійшло до англійських газет із Польщі, ніби-то існує секретно військове порозуміння Німеччини з Японією і ніби-то «Україна має стати предметом германської колонізації».

Такі чутки з'являються час од часу з різних джерел у пресі. І нема нічого дивного, що хтось знову пустив їх саме тоді, коли в Парижі мала рішатися доля франко-світського пакту. Чи є під чимсь із того який ґрунт, чи є у всьому тому хоч дрібка правди — нам не знати. Але не можемо все-ж пройти повз це мовчанкою і не підкреслити ще раз того, що ми думаємо з того приводу.

Всяке порозуміння між державами, всяке об'єднання їх, скероване проти Москви, що в ній нещастя нашої батьківщині і загроза мирові і порядку в єсього світу, — ми вітаємо.

Ми вважаємо, що здійснення мети такого порозуміння, створеного для боротьби з експансією московського імперіялізму, і забезпечення досягнених результатів у майбутньому полегшує й зміцнює визволення поневолених Москвою народів і відновлення їх державности.

І не може бути сьогодні, на нашу думку, серйозного політика, який, — розуміючи значіння для загальної рівноваги й усталення справ-

жного спокою в Європі існування незалежних держав, що визволилися, чи мають визволитися з московського ярма,—припускав би при тому найменшу можливість повернення України в колонію.

Особливо видається нам неймовірною наявність таких нереальних проєктів у держагах, ближчих до Сходу, як от Польща та Німеччина: там краще, ніж де-інде, розуміють загрозу світові з боку червоної потвори, там знають ліпше дійсні відносини на Сході і там мають в цьому відношенні досвід, що його придбали по світовій війні.

Наприкінці вважаємо до речі нагадати заяву уряду УНР, зроблену під час Лондонської конференції року 1933 («Тризуб» ч. 28-29 (386-7) з 6. VIII. 1933):

«Уряд Української Народньої Республіки завжди продовжує свою діяльність, глибоко переконаний, що координовані зусилля всіх активних і творчих елементів приведуть врешті до визволення України. Разом з тим він розуміє, що возстановлення економічного життя України неможливе власними силами і вважає співпрацю України з державами західними за бажану й необхідну. Але треба зазначити, що Україна стоїть твердо на ґрунті своєї незалежності політичної і економічної, суцільности своєї території, визволеної з-під московської окупації, що всякі спроби нового поділу України чи якогось її підпорядкування, хоч би й економічного, іншій державі зустрінуться з одностудним спротивом всього народу українського».

* * *

В цьому числі подаємо ми зміст глибокої і повної інтересу книжки професора Романа Смаль-Стоцького — «Українська мова в совітській Україні». На підставі ґрунтового вивчення теперішнього становища нашої мови на поневоленій батьківщині, автор ставить надзвичайної ваги питання про її долю надалі і подає під увагу громадянству цілу низку практичних висноєків.

Саме сьогодні, в ті дні, коли все, що є живого серед нашого народу, з пошаною святобжною згадує ім'я великого поета, того, хто «на сторожі... поставив слово», — саме на Шевченкові роковини годиться нам собі пригадати про наш обов'язок стати в обороні цього слова, яке нас, як націю, свого часу від смерти врятувало і що його тепер душить мертва рука Москви, загрожуючи самому його існуванню.

Нова праця визначного нашого філолога привертає увагу гро-

мадянства до цієї проблеми. А ми з свого боку, підкреслюючи її важливість, хочемо зазначити, що тут найбільше можуть зробити зкоординовані зусилля свідомого й організованого громадянства українського.

Парадокс

Безперечно, найвизначнішою подією політичного життя останнього тижня являється ухвала французької палати депутатів про ратифікацію франко-совітського пакту. При сучасному укладі французьких політичних сил нічого несподіваного в тому немає. Тієї ратифікації чекали. Що-правда, трохи здивувала велика більшість, що її зібрав за себе пакт, в якому ті, що за нього глосували, бачать гарантію миру і особливо безпеку Франції проти Німеччини. І примха долі хотіла, щоб власне того дня, коли вранці газети подали звістку про ратифікацію, опівдня «Paris-Midi» (ч. 2709) принесло сенсаційну розмову свого співробітника з Гітлером, який заявив йому: «Ви бачите перед собою єдину Німеччину, дев'ять десятих якої мають повне довір'я до свого вождя. І цей вождь вам каже: «Будьмо друзями!»

Пакт ухвалено палатою, тепер слово за сенатом. Але не можна не відмітити незвичайних і до де-якої міри парадоксальних обставин, в яких одбулося обміркування справи.

Вже з самого введення в закон новонародженого починається щось парадоксальне: істота пакту — забезпечення Франції від нападу країни, яка саме простягає руку, пропонуючи дружбу.

По довгому зволіканні пакт врешті поставлено було на порядок денний. Хто стежить за пресою, той знає, що під час дебатів, — а там згадувалося і про Україну, — виговорено було на адресу майбутнього союзника. Мусіли совіти проковтнути ту неприкритенну, гірку правду. І характерно, що один з найгостріших виступів проти союзу з совітами належить переконаному й послідовному комуністові Дорію. А найгарячіша оборона — типовому представникові буржуазії Ерію.

Виходить парадокс.

Головним ніби стимулом заключення пакту являються інтереси воєнної оборони Франції і на адресу совітської армії, її сили щедро рукою розсипалися компліменти цивільними «фахівцями». А найавторитетніший представник військових кол Франції генерал Вейган в той-же час уважав за необхідне прилюдно спростувати недоречні чутки, ніби він висловив прихильну опінію що-до цієї комбінації. Знов тхне парадоксом.

Житання зв'язані з тим, чи поставить уряд питання про довір'я, вивели з рівноваги совітського посла у Парижі. Він не спромігся заховати від журналістів «свого розчарування і подражнення». «Недостойно — казав він — з боку правительства французького таким способом принижувати уряд дружній і союзний, члена Ліги Націй.

Така процедура для нас не до прийняття. Питання про довір'я повинно бути поставлено. Того треба» («Gringoire» з 28 лютого, ч. 382). Але того питання так і не було поставлено, а від уряду зазначено було пізніше, що сталося непорозуміння, яке те-ж огдає неначе парадоксом.

До де-якої міри ослаблює вражіння від ратифікації і думка міністра закордонних справ піддати пакт на вирішення суду арбітражного в Газі, коли б виникло питання, що він не згоден з Локарнським трактатом. І от на хрестинах дитини куми «дружні і союзні» питають себе, а щб, як немовля неправного ложа, і що як оце незаконно його під тим прізвищем до метрики вписано?

На випадок здійснення пакту суть його для Франції в тому, щб совітська армія змогла досягти Німеччини, переходячи чи то через Польщу, чи то через Румунію.

Польща на те ніяк не годиться.

А позицію Румунії зазначено п. Титулеску 16 минулого жовтня, коли, звісно, з того часу не зайшли які зміни на инше: «Відомості, що ніби були чи існують між Румунією й СССР пертрактації, які торкаються переходу через румунську територію совітських армій — позбавлені всякого ґрунту».

«Одмовлення румунське, — констатує вже вище цитований «Gringoire», — робить само собою нездійснимим, принаймні з погляду безпеки французької, пакт франко-совітський».

Ратифіковано пакт, про який наперед знають, що він не до здійснення.

Отже, чи не зводиться і весь цей пакт до парадоксу?

С. Черепил.

Поневолення української мови в совітській Україні*)

Тими днями гидав Український Науковий Інститут у Варшаві нашу працю «Українська мова в совітській Україні».

На підставі поданого матеріялу та на тлі цілості сучасної мовної політики московських большевиків намагаємося дати відповідь на питання: чи українська мова в совітській Україні є повноправна мова, — на рівні з иншими державними мовами на заході Європи, або хоча б на рівні із московською мовою РСФСР.

Дослідивши всестороннє становище української мови на протязі останніх років на совітській Україні, прийшли ми до таких висновків:

1) Українська мова в совітській Україні не є повноправна мова. Українська мова не тільки не має від державної влади належної опіки, — але вона не користується навіть тими правами що-до свого розвитку, як кожна инша мова, — слов'янська чи не слов'янська —

---

*) Редакція «Тризуба» прохає переддрукувати цю статтю всі українські часописи і всі протести присилати їй у відписах для оголошення.

за винятком, розуміється, тих мов, інших Москвою поневолених, народів, що опинилися в тому самому становищі карельської, інгерманландської, зирянської, білоруської, татарської, туркестанської, грузинської, вірменської, азербейджанської, мов горців Кавказу і т. д.

2) Українська мова в совітській Україні є московським пролетаріатом поневолена мова (на рівні із вичисленими мовами інших поневолених Москвою народів). Про напрямок розвитку української мови не рішають українці і інтереси українського трудящого народу, — а тільки інтереси московського пролетаріату і його вгада.

Московська влада припинила, від 1930 року почавши, працю українських мовознавців та віддала українську мову на поталу ріжним «партійним мовознавцям», — дилетантам в роді Кагановича, або просто малограмотним Фінкелсеї, Василевському та Хвилі-Мусульбасові.

Ось ці «комуністичні мовознавці» з доручення Москви скасували українське самоврядування в ділянці мови. Вони унеможливили вирішування мовних справ згідно з інтересами українського трудящого народу та насильно епровадили обмеження прав української мови в таких ділянках: а) термінології, б) лексики й складні, в) правопису, — роблячи під гаслом «уніфікації» міродайними в цих ділянках для української літературної мови правила й засади московської мови.

3) Пролетарська Москва проголосила українську мову «невідрубною» та «несамобутною», цеб-то несамостійною мовою, — бога стала на становищі, у своїй мовній політиці, що українська й білоруська мови не є що-до московської мови відрубними й самостійними мовами. Ось таким чином Москва викреслила ще раз українську й білоруську мови з числа самостійних слов'янських мов і поробила з них якісь «гасальні напівмови» московської мови.

Так стара засада черносотенної царської професури про «единство русскаго языка» відродилася в цій новій формулці московського пролетаріату: що українська й білоруська мови не є самобутні й відрубні від московської. Ті мови є відрубні й самобутні від усіх інших слов'янських мов, але що-до московської мови, то з нею вони творять мовну цілість, в якій панівне місце займає мова Леніна і Сталіна, так, як колись до революції—мова Николая II.

4) Пролетарська Москва засудила на смерть мову українського трудящого селянства й робітництва та призначила її на «злиття» з московською мовою.

Щоб добре зрозуміти напрямні московської мовної політики, треба мати на увазі, що вся мовна політика московського пролетаріату настановлена на одну ціль злиття мов взагалі — по перемозі комуністичної революції над світом.

Але тому, що та перемога ще за горами, московський пролетаріат витворив і для сучасности програму для злиття мов у «вужчій розмірі», а саме в совітському союзі, чи то пак, як Хвиля-Мусульбас го-

ворить, — в совітській Росії, бо це слово (Росія) чим раз частіше зустрічаємо вже в совітських виданнях...

Пролетарська Москва, на підставі науки Марра, здійснює ту програму в двох етапах:

А) Злиття слов'янських мов у Союзі: знищення відрубності й самобутності української та білоруської мов ось таким шляхом:

а) жаргони обмосковленої частини українського та білоруського робітництва московська влада намагається зробити «урядовими літературними мовами» України та Білоруси;

б) Справжні українська та білоруська літературні мови «уніфікуються» що-до термінології, лексики, складні, словотвору, правопису з московською мовою, щоб затерти різниці між ними й тими жарганами з одного боку і з московською, з другого.

в) Гаслом напрямних для дальшого розвитку української та білоруської мов проголошено як найбільше зближення під усяким оглядом з московською мовою. «Єдинство руссаго языка», цю чернотенну концепцію, як бачимо, і совітська Москва вважає за «вищу мовну форму» і конечний етап на шляху до злиття мов!...

г) Щоб «злиття» переводилося скоріше й без перешкод, пролетарська Москва перервала суцільність українського та білоруського мовних обширів, виселивши з прикордонного пасу в ширині около 50 кіл метрів українців та білорусинів і сколонізувавши його москалялями. Таким чином, Москва спарцелювала на ділі український та білоруський народи на дві частини, та змагає, обмеженням ввозу і вивозу українських та білоруських книжок, до припинення всякого зв'язку й виміни думок між українцями та білорусинами по обох боках границі, щоб чим мога скоріше «спарцелювати» тако-ж і їх мови, витеорюючи дві літературні мови українські та білоруські.

Б) Другим етапом — це злиття всіх інших мов у совітському союзі з московською. Ця москалізаційна праця вже переводиться і є в повному русі. Обіймає вона, з одного боку, старі літературні мови висококультурних народів тюрко-татарських і грузинського, а з другого боку — молоді літературні мови народів, що почали відроджуватися після останньої революції.

Так, наприклад, стару літературну мову азербейджанську-турецьку проголошено витвором буржуазії й створено кількадесят «літературних мов» з кожного говору й нарічча азербейджанської мови. А тому, що ті нарічча, розуміється, не мають готової термінології, то Москва присилувала, щоб уся московська термінологія без змін була прийнята в тих нових літературних мовах! Ця метода «парцеляції» літературної мови вбиває глибоким клином московську мову і її термінслогію в живі мови поневолених народів, утравлізує і обмосковлює їх. Так само вся так звана «націоналізація», якою пишається Москва, як розв'язкою національного питання — той дозвіл недавно відродженим народам творити власною мовою своєю літературу — це на ділі є тільки утравлізація — етап до повного обмосковлен-

ня, бо їм і накинула Москва обов'язкове вживання московської термінології!

При всій цій москалізаційній праці під гаслами: «націоналізація», «уніфікація» обмосковлене царатом робітництво виконує завдання мовних ударників. На цю ціль — «уніфікація з московською мовою» — настановлений весь апарат комуністичної партії, держави, війська, школи, преси, літератури та науки, передоєсім мовознавства, якого єдиним завданням стало: встановити для Москви найдоцільніші й науспішніші методи техніки злиття мов.

5) Таким чином московський пролетаріят продовжує мовну політику московського царату що-до української мови і що-до всіх інших поневолених мов колишньої царської Росії. А що-до української мови зокр ма московський пролетаріят є сумлінним виконавцем царського указу з року 1876-го.

І І.

Ці наукові підсумки становища української мови в совітській Україні вимагають од усіх українців без різниці політичних переконань, а в першу чергу від політичної «міграції» УНР, стати одним спільним фронтом і підняти свій голос проти поневолення нашої мови Москвою.

Український народ, хоч і знаходиться в тяжкому становищі, не є безборонний. Ми маємо на «міграції» легальний уряд України, маємо цілий ряд, «міграцією» створених, наукових осередків, що своєю працею здобули собі пошану Західньої Європи. Ми маємо на етнографічних землях українських, в Польщі, Румунії та Чехословаччині зорганізоване наше громадянство, з політичними проводами, з науковими і культурно-політичними осередками. Далі маємо ще заморську «міграцію» в Канаді та Америці, яка, певне, подасть і свій голос до спільного протесту.

Маємо один шлях потягнути Москву до відповідальности за переслідування української мови перед світовою політично-громадською опінією. А саме, совітська Москва є «членом» Ліги Націй, а це членство дає їй не тільки права, але й накладає обов'язки.

Поневолення української мови, поневолення всіх інших мов підбитих Москвою народів: карельців, інґрманландців, комі, білорусинів, татар, туркестанців, грузин, азербейджанців, мов горців Кавказу і т. д., це нечуване варварство нашого століття, це є дикі практики, яких не застосовують в своїх колоніях цивілізовані держави. І Ліга Націй, коли не хоче зганьбити свої завдання перед цивілізацією і людством, мусить стати трибуналом і посадити в Женеві московських большевиків на лаву оскаржених та потягнути їх до відповідальности.

Цього року десята річниця смерті бл. пам. Симона Петлюри.

Виростає тепер питання, як zorganizувати оборону нашої мови перед женецьким трибуналом.

Дуже відповідальне завдання падає тут на уряд УНР і на всю політичну еміграцію, що разом творять сумління нашого народу. Думаємо, що уряд УНР повинен:

1) Виготовити відповідний меморіал до Ліги Націй проти поневолення української мови і прохати визначення комісії для розслідування справи;

2) Закликати Головну Еміграційну Раду до zorganizування масового протесту по всіх осередках еміграції проти поневолення української мови. Відповідні резолюції треба пересилати до секретаріату Ліги Націй. Особливу увагу треба прикласти до того, щоб делегації обійшли з інформаціями і протестами міністерства закордонних справ, посольства і амбасади, міжнародні культурно-політичні й наукові осередки, навіть знаних славістів і мовознавців у Лондоні, Римі, Парижі, Берліні, Варшаві, Букарешті, Празі, Відні, Будапешті, Софії, Гельсінгфорсі з проханням піддержати заходи уряду УНР перед Лігою Націй.

3) Скоординувати свою акцію проти поневолення української мови з акціями інших поневолених народів та їх урядів і виступити на міжнародньому форумі разом з ними спільним фронтом. В цьому напрямку повинен керівничим центром стати «Прометей» — Ліга поневолених народів — і йому суголосні організації.

4) Ціла ця акція української політичної еміграції повинна знайти зрозуміння у всіх українців без різниці політичних світопоглядів та розвинутися передовсім у двох напрямках:

А) на українських етнографічних теренах Польщі, Румунії і Чехословаччини:

а) Галичина і її науково-культурні осередки—повинна перебрати на себе провід керівничий і діловий тих українських етнографічних земель по-за Риською границею та повинна створити діловий осередок з наукових сил, — бо вся дальша боротьба на міжнародньому форумі відбуватиметься передовсім у науковій площині.

б) Цей осередок мав би завдання перевести шляхом викладів, лекцій, пресовими артикулами праця над освідомленням українського громадянства, яке китайським муром віддалене від совітської України і не знає, що там діється з українською мовою. Сполучена мусить бути ця праця з акцією широкого народнього протесту проти поневолення української мови, при чому бажаним є, щоб централі культурних організацій, всі «просвіти-читальні», «Луги» та взагалі всі товариства переслали до Ліги Націй свої протести із жаданням, щоб Ліга Націй визначила спеціальну комісію мовознавців для розгляду цієї справи.

в) Парламентарні репрезентації мають можливість жадати від урядів Польщі, Чехословаччини і Румунії попертя жадання що-до

розгляду цілої справи в Женеві, вони мають змогу звернути увагу європейської opinio на цю актуальну справу шляхом інтерпеляцій в парламентах, меморіялів до Ліги Націй і заклику до Англо-Українського Комітету в Лондоні.

г) Бажаним, щоб наукові товариства зложили свої протести не тільки перед Лігою Націй, а тако-ж перед академіями наук усіх народів і видали ще особливий заклик до славистів і мовознавців усіх народів підняти свій голос проти поневолення української мови.

Б) Дуже важливе завдання припадає нашій заморській еміграції в Канаді й Америці. Наша суспільність в Канаді має змогу звернути увагу на те варварство переслідування української мови правительства британського і має змогу апелювати до Ліги Націй підсилити оборону української мови. Наше громадянство в Америці мусить масовими протестами, спрямованими до уряду Сполучених Держав, завершити цю оборону.

Це в стислих рямцях плану цієї праці, яка стоїть перед українською політичною еміграцією і всією українською суспільністю.

Хай до 1 вересня 1936 року, до відкриття нової асамблеї Ліги Націй в Женеві, не знайдеться ні одної української, організації наукової, культурної, громадської, жіночої, студентської, спортової, що не надіслала б свого протесту до секретаріату Ліги Націй в Женеві!

Роман Смаль-Стоцький

Дрібниці про Шевченка

Пишучи оце титло сам із собою сперечаюся і думаю: «не можна назвати «дрібницями» жадного слова про життя або смерть такого величезного поета і такого надзвичайного українця, яким був Тарас Шевченко».

Про нього — все цікаве.

Здається, чи не року 1911 це було.

На чолі Академії Мистецтв у Петербурзі тоді стояв Володимир Олександрович Беклемішев: добра людина, відомий, хоч і не дуже видатний скульптор, високий, стрункий, з довгим волоссям, з карими очима. Майже що-неділі я заходив до його помешкання, що містилося у величезному будинку Академії, на березі Неві.

Якось взимку після снідання, мабуть з приводу 50-ої річниці смерті Шевченка запитав я ректора:

— А чи залишилися у «циркулі»,—тоб-то в особливому музеї Академії, — якісь малюнки Тараса Григоровича?

— А як-же, тільки не багато: дві або три картинки олією, останні всі у ваших земляків...

— А чи не можна було б на оті малюнки подивитися?

— Можна, хоч і зараз... Можу вам показати і пом'якання, де помер ваш Кобзарь — там тепер класа, а сьогодні-ж праці немає.

Ми одягли шуби і подвір'ям пройшли до внутрішніх дверей в Академії. По широких мармурових сходах зійшли на другий поверх, а далі вже меншими сходами і на третій... Потім коридором... Ідучи, розмовляли. Казав Беклемішев:

— Про догю Шевченка дуже піклувалася велика княгиня Олена Павловна. Знала, що заробітки цього «класнаго художника» не дуже великі і замовила йому намагювати власного портрета. І їздив Тарас Григорович раз чи двічі на тиждень до Михайлівського палацу, їздив, одягаючи крохмалеву сорочку та фрак. Ви його не уявляєте собі в такому убранні?

— Чому-ж ні. І у нашої родини залишилася така його фотографія, тільки що у сюртуці, а не у фракку... А скільки-ж заробив Шевченко за той портрет?

— Не думаю, щоб мало... Мабуть карбованців з 500, а тоді це були великі гроші...

— А де-ж той портрет?

— Не можу вам сказати, бо не знаю... Знаю, що Ерюлов, чи Карло Великий, як іменував його Шевченко, ще за десять років до заслання Шевченка, а може й більше, намалював портрет Жуковського та продав його, те-ж за великі гроші, і пішли ті гроші на викуп Шевченка від його поміщика Енгельгардта...

Все це я пишу не по історичних справках, а навмисно фіксуючи слова Беклемішева; а взагалі було таке почуття, що пан ректор дуже мало знав, а ще менше цікавився Шевченковим життям в Академії.

Нарешті дішли ми до двох кімнат, де мешкав небіжчик Кобзарь. Одна була вища (треба було зійти трохи сходами), біла, добре освітлена, здається, не помітив я і парт для слухачів, тільки в стіні було емуровано білу мармурову плиту, де золотими літерами було написано, що тут жив і помер Т. Г. Шевченко «26 февраля 1861 года». Текстуально не пам'ятаю. Я стояв мовчки, а Беклемішев вимовив:

— Нині тут усе перероблено.

«Але підлога мабуть та сама, де спало бездиханне тіло нашого великого поета», — прийшло мені на думку.

— Ходімте-ж, я покажу вам і нашу церкву, де відбулася перша панахида. Сьогодні там була служба, мабуть і вартовий з ключами ще не пішов.

Знову рушили коридором широким. Беклемішев гукнув на якогось вахтіра в уніформі та звелів йому відчинити церкву. Той зараз-же побіг по ключі. Демсева церква була невеличка, з дубовим іконостасом, трохи більша за церкву в Колегії Павла Галагана у Києві.

Ще не вийшов дух ладану і ці пахощі зробили еражіння... Так воно душило і тоді, коли в цій самій церкві стояла труна, правилася

заупокійна літургія... Хтось басом вичитував прокімен, а співаки жалібно повторювали:

«Душі їх во благих водворяться,
Во-дво-ри-а-атся...»

Багато людей було, а по-між ними і мій рідний батько Олександр Матвієвич, і дядьки Михайло Матвієвич та Василь Матвієвич. І якось трудно було мені уявити собі батька за тих часів... молодого.

Всі троє, що дуже, дуже шанували поета.

Перед моментом, коли треба було покласти бездиханне тіло у труну, Василь Матвієвич узяв маленьки ножички і відрізав трохи волосся від уса поета... На спомин...

Я згадав про це, бо через де-кільки років опинилася та реліквія в мене — Бориса Лазаревського.

Але про це розкажу далі.

Беклемішев бачив, що я схвильований і, мабуть бажаючи мені зробити щось приємне, вимовив:

— Можна було б зам показати і ту церковну метричну книгу «объ усопшихъ», та ключі у батюшки — додав Беклемішев.

Я не звернув уваги на його слова, бо плили думки:

«І відсіля винесено було труну на руках широкими мармуровими сходами аж на набережну, а потім до Смоленського кладовища. Бо ще не скоро потім тіло поетове прибуло на Україну...»

І знову дивно було, що молоденький ще тоді Олександр Лазаревський та маляр Сошэнко супроводили його. Везли кіньми майже 28 діб до Христово-Рождественської церкви, що у Києві на Подолі, біля Дніпра. Тоді від Орла і до Києва не було ще залізниці.

Пан Беклемішев про ці «дрібниці» мабуть ніколи нічого й не чув.

Далі пішли ми з ним на третій поверх до «циркуля», — це зовсім кругла, дуже велика світла саля, що протягнулася навколо головного будинку Академії, повна картин, малюнків та ескізів. Шевченкових малюнків оказалось зовсім мало: якийсь пейзаж, одна гравюра та, як не помиляюся, сцена з життя у касарні: чиясь гола спина, широкі штани, навколо москалі... екзекуція. Барви вже де ніде потріскалися, як то кажуть малярі пожухли... Але видно було, що не аматорська рука керувала пензелем.

Беклемішев мовчав — давав мені змогу самому роздивитися в техніці малярства.

Обійшли ми весь «цикуль». Порівняти його з європейськими музеями, з «Лувром» або з Дрезденською галереєю безумовно не можна. Видатних річей не багато. Але як хронологічна історія малярства, це була досить цікава збірка мистецтва.

Так як і в церкві, тут не дуже хотілось мені розмовляти.

Мовчали ми і знижуючися широкими мармуровими сходами. У величезному вестибюлі подав нам швейцар шуби.

Тако-ж мовчки вийшли ми на набережну. Дійшли до ругу 1-ої

лінії Василівського острова та й спинилися. Вже червоніли золоті бані Ісаківського собору на тім боці Нєви, що здавалася вкритою фіалковою кригою.

З початку тижня була одлига й сніг зійшов, але цього дня знову вдарив мороз ступнів на 20. Проте я не почував морозу, хоч вже за п'ять хвилин мої вуси зробилися, наче дротяні.

Була душа повна впливами того, що я бачив на власні очі.

Бачив те місце, де впало бездиханне тіло Кобзаря, і церкву, де служилася панахида...

А ось і перша лінія Василівського острова. От тут саме біг на 5-ту лінію переляканий «чоловік» від Шевченкового помешкання до свого пана, Михайла Матвієвича Лазарєвського, оповістити, що скоїлася велика біда. І «чоловік» той був з нашого села Гирявки, чи не батько Олексія Бугая?

І на вєсь оцей зимовий рожевий пейзаж не раз і на двічі дивилися колись очі самого Тараса Григоровича, але ніколи він його не намалював, бо чужі, на віки чужі були для нього і ці червоні палаци, і синя Нєва, і вєсь Петербург із своїм Василівським островом. І мабуть раділа Шевченкова душа, що не дуже довго пролежало його тіло у мерзлій землі Смоленського кладовища...

— Ну що-ж, заїдемо до нас, вип'ємо чаю?—обізвався Бєклємішев вже ксло брами академічного двору.

Я не відмовився.

І вже в їдальні, за шклянкою чаю я спитав:

— Скажіть, пане ректоре, як на вашу думку, чи Шевченко був справжній маляр-мистець. чи аматор?

Бєклємішев хитнув головою, відкинув назад своє довге волосся...

— Думаю, що вважати Шевченка за справжнього маляра не можна.

— А чому саме?

— А тому, що у нього всі малюнки недороблено, все дуже ескізно, він ніколи не цікавиться деталями... А картина повинна робити вражіння всім своїм змістом.

— Чи ви бачили збірник Шевченкових гравюр «Живописная Украина»? — запитав я.

— Бачив.

— А гравюру «Святе сімейство»?

— Тє-ж бачив і думаю, що в гравюрі він сильніший, ніж в малюнку.

Я не сперечався з Бєклємішевим. Але тепер, через 25 років по тій розмові, пригадується мені инша моя розмова—з великим російським малярем Малявиним, що те-ж, як і Шевченко, походив із селян. Я спитав Малявина:

— А чого-ж вам Академія не дала великого медалю? За ваших «Бабів»?

— А тому, що казали профєсори (між ними і Бєклємішев), бушім-то мій малюнок недороблений, не закінчений. Кажучи це, Малявин

тільки посміхнується, бо вже знав, яка ціна його малярству і не лише в Росії, а й по цілому світу.

Пишучи ці сторінки, зійшло мені на думку, що не вважаючи Шевченка за маляра, Беклмеїшев, сам того не гадаючи, сказав Шевченкові велику хвалу.

Бо виходило так, що Шевченко у своїх малярських досягненнях перескочив майже на пів віку вперед од своїх професорів і своїм гением зрозумів, що малюнок не мусить бути фотографією із усіма дрібницями, а що пензлем чи вуглєм треба лише зафіксувати головне вражіння від натури.

Пригадав мені його малюнок: «Це діло треба розжувати» — нарис сільської ради. Я й досі наче бачу на першому плані постать отого дядька, що спирається на ціпок, бачу чорну дірку на стрісі хати, бачу її підсліпуваті маленькі вікна.

Проте зробив того малюнка Шевченко зовсім ескізно.

Пам'ятаю тако-ж вуглєм накинутий портрет моєї бабусі Афанасії Олексіївни Лазаревської, отієї самої, що присвятив їй Шевченко «Садок вишневий», що називав її «божественною бабусею».

Я пам'ятаю бабусю ще живою і можу свідчити, що вираз очей та рота — той самий. Мало того: помічалася ще й подібність до портретів її синів Хведора та Михайла.

Великий талан у поезії був тако-ж таланом і в його малярстві.

Техника Шевченка вже є техника XX століття, дарма що він помер у половині XIX-го.

Шевченко вклонявся перед своїм учителем Брюловим, якого іменував «Карлом Великим». «Останній день Помпеї» здався йому за дивну річ мистецтва. Але не зробила ця декоративна картина на мене такого вражіння, як «екзекуція», хоч і було тут намальовано драму касарні... У Шевченка, як то кажуть французи, хвилює *intimité*, а іноді і вираз великої драми (Катерина) у кожному штрихові... У Шевченка чувається стогін душі людської, а у Брюлова галас отари, хоча б і на фоні чудової декорації.

Не можу не згадати ще одної Шевченкової картини — «Пасічник Рудий Панько». Власником цієї речі був мій батько Олександр Майтвієвич Лазаревський. І висів той малюнок у його підліпеському кабінеті над дверима.

На цьому малюнку, символічному, бо мав на увазі Шевченко поступову працю українських письменників, на першому плані — дід, ще не дуже старий, з рудими вусами, підкурює бджоли, а далі стоять у перспективі вулики, а на них написи: Гоголь, Котляревський, Основ'яненко...

Готуймося до достойного вшановання світлої пам'яті національного героя в день десятиліття його смерті.

Підпису на малюнку ніде нема, але видно, як пензель ходив по полотну, дуже подібно до Шевченкової техніки. Так і по вусах: чи не служив той пасічник у салдатах? Чи не було тут автопортрета, навмисно не зовсім подібного?

Чи так, чи не так, але мусимо визнати його-ж словами, що

Все йде,
Все хинає
І граю немає....

Тепер згадаю про той шматочок вуса Шевченкового, що опинився в мене.

Дядько мій Василь був великим прихильником Тараса Григоровича. Сам письменник, перекладач Шекспіра, він цинив кожну лінію поета. І той шматочок Шевченкового вуса оправив у розрізану надвоє монету з платини, так що воно походило на медальон-личман. Перед смертю подарував його сину Анатолію Василевичу, якого після було призначено членом Судової Палати у Києві.

Анатолій такими речами не дуже цікавився і подарував медальон мені у Києві 1906 року.

Я беріг цю реліквію, як своє око, і показав її тільки одному чоловіку — Федору Леонтієвичу Сулієву, великому урядовцю морського міністерства, тайному совітнику, що народився у селі Володьковій Дівиці, Ніженського повіту, а він мені показав чимало Шевченкових автографів, що були написані в альбомах у парусових окладинах — де-які вірші олівцем, а де-які атраментом. Пам'ятаю там «Причинну»...

У 1908 році у Петербурзі смертельно занедужала моя дружина. Не вистачало грошей на лікарів. Тоді я згадав про Сулія — вирішив продати йому той медальон. Він одразу згодився і дав мені 100 карбованців, а після передав його до Музею в Чернігові, де та реліквія і зараз знаходиться...

Борис Лазаревський.

Листи з Далекого Сходу

XI.

В останньому нашому листі ми звернули увагу громадянства на події, що відбуваються в Північних Хинах. Ми вказали на значні розходження, що їх мають в поглядах на ці події правителів Японії та Хин, як тако-ж і на можливості та засоби до взаємного порозуміння та співпраці. Свій лист ми звінчили подіями, що відбулися в кінці листопаду минулого року. Від того часу пройшло вже два місяці, але ситуація в Північних Хинах далеко ще не вяснена. Все-ж за цей час Північні Хи-

ни пережили досить багато, і внутрішнє становище в них, коли остаточно їй не стабілізувалося, то, бодай, намічено основні віхи, в напрямку яких, треба домати, дальніші події будуть відбуватися.

Автономний рух, в якому, крім самих Північних Хин, так би мовити, кровно зацікавлені нанкінське правительтво та Японія, не пішов тою дорогою, як з початку то, ніби, намічалось. Ідеї врятування Хин од комунізму із усіма наслідками від нього для держави, що висунули автономісти, нанкінське правительтво протиставило ідею цілоти та єдності усіх Хин, як держави. Тому головного діяча автономного руху, особого комісара нанкінського правительтва Ін Чжун-Кен'а так звана контрольна палата нанкінського правительтва 27 листопаду минулого року оголосила за бунтівника проти Хинської республіки, поставила вимогу урядові усунення його з посади та прийняття грати його чинності належних мір для припинення його впливів у демілітаризованій смузі.

Але в Хинах одна справа винести постанову, а цілком інша ця постанову в життя перевести. Ін Чжун-Кен не лише не послухав нанкінського правительтва, але в Тунчжоу фактично сформував уряд, який і оголосив цілковиту автономію так званого демілітаризованого пасма та почав організувати місцеві сили й засоби для рішучої боротьби з комунізмом та для організації життя країни на нових основах.

Звичайно, Нанкін не залишив цієї справи без уваги, й звернувся до правительтва Японії з протестом, обвинувачуючи японське військове командування в допомозі автономі там, освітлюючи цілий рух в таких словах: «Автономний рух у Північних Хинах інсценувано купкою шкідливих елементів у контакті з японським військом і він не являється виявом загального бажання населення Північних Хин». Нанкін вимагав припинення втручання японського війська в це діло, вказуючи, що вся ця справа зближення Хин з Японією ніскільки не допоможе. Але дуже рішуче й у гострих виразах цей протест відкинула Японія, вказавши в свою чергу, що Нанкін але поінформований про суть діла та взапрост не знає того, на на місцях справді робиться.

По-за цієї дипломатичною перепискою події йшли своїм чередом. Географічне й економічне становище Північних Хин справді надто різниться від становища останніх частин Хинської республіки. Це зрозумів і Нанкін. Щоб не вилетіти остаточно із своїх рук Північних Хин, він погодився на певну реорганізацію управління цією країною, особливо тими частинами, що межують з Маньчжурією.

І ось замість декларованої повної автономії п'яти провінцій, 18 грудня минулого року утвориться автономія лише двох провінцій у вигляді формування Хобей-Чахаерської автономної влади, так званого Чі-Часького політичного комітету, на чолі якого стає знаний сторонник нанкінського правительтва Сун-Чже-Юань.

За газетними відомостями структура цього комітету визначена таким чином: Під безпосереднім контролем голови комітету Сун-Чже-Юан'а знаходиться президія комітету, яка складається з п'яти осіб.

Крім того, при Комітеті твориться секретаріат, адміністративний відділ та відділ фінансів. Крім відділів мають бути зорганізовані комісії у справах закордонних, шляхів, промисловости та торгівлі, як тако-ж грошевої адміністрації.

Крім усього цього при комітеті організується так званий відділ радників, на яких має бути запрошено фахових людей з Японії.

Все це однак значно відходить від того, чого домагалися автономісти. Автономна влада в такому вигляді випадає на зміну форм того, що фактично існувало в цих провінціях.

Звичайно, це не могло пройти мимо уваги правительтва Японії, й представник її, генеральний консул Сума, відвідавши спеціально генерала Хе-Вен-Чін'а, повноважного відпоручни а нанкінського правительтва, вказав йому на те, що таке розршення справи автономії п'яти провінцій Північних Хин не лише питання не розв'язує, а навпаки дуже заплутує

та без сумніву викличе наслідки стільки-ж не бажані, скільки й не сподівані.

І справді, в ті-ж дні телеграф повідомив, що, по перше, комуністичні хинські банди почали досить енергійно рухатися, а по друге, по цілих Хинах почалися студентські демонстрації та безпорядки, направлені проти японців. Студенти, що в Хинах серед загальної й страшної темряви народної складають основний елемент інтелігенції, почали протестувати проти автономії Північних Хин та розділення Хин на часті.

Ці демонстрації, що відбулися, крім Пекіна та Тацзіна, тако-ж в Шанхаю та інших містах, зайшли так далеко, що студенти силою припинили рух потягів між Нанкінгом та Шанхаєм.

В Північних-же Хинах появилася аж три влади: нанкінське правительство, автономне хобей-чахаерське та влада Ін-Чжа-Кен'а. Одночасно по всіх Хинах почалися антияпонські виступи та посилилася терористична чинність, що являлось результатом большевицької пропаганди та впливу.

Найближчий помічник бувшого міністра закордонних справ нанкінського правительства Ван-Цін-Вей'я теперішній товариш міністра шляхів Тан-Ю-Жень 25 грудня минулого року невідомими особами при вступі до свого помешкання був застрілений й помер на місці злочину. Тан-Ю-Жень — відомий прихильник японо-хинського зближення та співпраці.

Все до купи взите надто накалило атмосферу в Хинах. Накалило до того стоння, що диктатор Хин-Чжан-Кай-Ші, що цілий час ухилився від обговорення запропонованих японським правительством трьох тез співробітництва, після всіх цих подій знайшов необхідним сам запропонувати спеціальну й негайну японо-хинську конференцію в Нанкіні. Японія дала свою принципову згоду, але і спликанням тієї конференції не спішить ні одна, ні друга сторона.

Тим часом студентські занепокоєння зайшли занадто далеко. Місцеві провінційальні уряди часами не знають, що з тими студентами робити. Так, наприклад, на вулицях Кантона прийшло до правдивого побоїща, прийшлося закривати виші школи й таке інше.

Щоб заспокоїти студентство, Чжан-Кай-Ші на 15 січня цього року скликав до Нанкіну представників од високих шкіл та студентства, де має з ними конферувати по питаннях зовнішньої політики та біжучої ситуації.

Телеграф повідомив, що від цієї зустрічі відбулося студентство Північних Хин (пекінське), де потроху, але певно все-ж формується автономні установи.

Безперечно, як у студентських демонстраціях, так і виступах проти Японії відчувається рука СССР, якому розуміється не вигідне жадне порозуміння між двома великими націями Східної Азії. Сторонники зближення з Японією в Хинах готові на певні жертви, щоб врятувати батьківщину від тої небезпеки, що її несе пішорядковання Хин комуністичному впливові. Мінні й впливовіші з них в останній час платять за свої переконання життям, але це не в силах припинити вже масового японського впливу серед населення Хин, особливо їх північних провінцій. Хіба сліпий не бачить того, що японська культура несе певний порядок та можливість позбавлення населення від розгнущаности та насильства місцевих сатрапів чи комуністичних агентів.

Що означає для Хин комуністична влада, уможна бачити на прикладі Зовнішньої Монголії, що цілковито втратила свою самостійність. Стратила остільки, що всякі спроби налагодити хоч які бул: в'язи між Ургею та Сіндзіном чи Токіо залишаються безрезультатними. Безрезультатними тому, що цього не хоче, в першу чергу, Москва.

Але про це иншим разом.

Ткач-Олійник.

3 міжнароднього життя

— Совітсько - германські сенсації.

На час, коли писано ці рядки, європейська преса дає картину найбільшої тривоги, — приблизно такої, яку можна було спостерігати влітку року 1914, коли зненагла вибухла велика війна між європейськими народами. Як і тоді, так і нині, в центрі уваги стоїть та сама держава, тоб-то — Германія, що про її ближчі й дальші майбутні плани всі змагаються здогадуватися. Констатус це навіть такий, завжди стриманий, оптимістичний, далекий якихось сенсацій орган, як паризька газета Le Temps, в якому читаємо:

«Годі нині з тим ховатися, — Європа знепокоєна. Зпричиняється до того, головним чином, той факт, що в її середині існує дуже велика держава, а саме Германія, виявлена чинність якої, — раціонально чи нераціонально, — викликає підозріння, що вона плекає наміри, не дуже-то погоджені з сучасним станом річей».

Що то за наміри? Офіціоз французького міністерства закордонних справ не говорить про них повними словами. Обережно обмежується він лише скісними вказівками, нагадуючи про масивне озброєння Третьої Імперії, про одмовлення Германії сфласти якісь накти сталого замирення, спрямовані на схід та на південь од неї, про її бажання анулювати демілітаризовану зсуну, про змагання до відтворення колишньої колоніальної імперії, взагалі про потенціональні германські експансії. Інша європейська преса не така здержлива. Мабуть таки, мішаючи правду з вигадками, близьке з далеким, вона накреслює дуже широкі германські плани, що охоплюють собою сразу північ і південь, захід і схід, Європу і Азію, може ще й інші якісь континенти. І цікаво тут те, що журналісти не самі від себе це говорять, а являються немов лише рупорами не названих імені дипломатів, високих осіб генерального штабу і т. ин. Характерно при тому, що ті дипломати й особи належать ніби-то як раз до держав, найбільше заінтересованих, а саме до Германії та до СССР. З журнального обов'язку зареєструємо де-що з того, хоч би вж. й тому, що в тих ревіляціях неодмінно фігурує в тій чи иншій подобі ім'я нашої батьківщини.

Зачнемо, так мовити, з кінця, тоб-то з одної з останніх в часі звісток в Daily Mail, який телеграфно оповідає з Варшави, що

«висока військова особа, приналежна до германського штабу, повідомила, що між Германією та Японією складено військового союзу та що метою цього союзу є сплинути совітську владу в Росії та одірвати од неї Україну».

Ця звістка являється начеб-то спростованням численних попередніх інформацій, що їх подає англійська преса, та в яких од імени непаханого германського дипломата говорилося про те, що герmano-японського союзу нема, а натомість є між штабами цих держав певне погодження в їх виступах проти спільного їх ворога — СССР. Так само і в Європі Германія, мовляв, союзників немає, а свої широкі плани виконуватиме сама. Всю ніби-то таку німці поставлять проти французів сторожу на Рейні, уможлививши виступ Англії паралізувати окупацію Голандії та Бельгії, а всі свої сили спрямують на СССР начеб-то двома шляхами — на півночі через Литву, на півдні — через окуповану Чехословацьчину та погоджену Румунію. Все це, як вказано, Германія зробить сама, і лише для походу на Україну потребуватиме сільської допомоги. Мана Європи таким чином буде герероблена, з західними противниками настане замиріння, після чого не лише на Заході Європи, але й у її середині й на сході на-

стане нарешті тиша та мирне співжиття народів, бо кожний з них дістане, мовляв, належне йому місце під сонцем.

На цю саму тему, лише по зв'язку з Ягснєю, висловлюється й неазваний совітський дипломат у чеській газеті Narodní Politika. Герmano-японську схему погрому Росії малює він трохи неначе хитрішею за попередніх авторів звісток. Він те-ж той думки, що союзу Германії з Японією немає, а є лише погодження щодо методів праці. Обидві держави, як він каже, погодилися не робити того, що може викликати проти них виступи Англії. Тоб-то можуть, коли хотять, але одна другу в тому підтримувати не будуть. Тому —

«Токіо не прийматиме жадної участі в тому, що торкається сфери чисто німецької політики в Європі, а саме в її виступах щодо Чехословаччини, Австрії та Франції. Так само Германія виявить холодне незаінтересовання в усіх японських акціях, спрямованих на Маньчжурію та на Китай».

Ці акції могли б викликати виступи Англії проти Германії в Європі та проти Японії в Азії, а тому хай кожна держава робить їх, так мовити, лише на свою руку. Натомість спільною акцією, що вимагає взаємної допомоги, має бути всяка чинність, спрямована в Азії Японією на зовнішню Монголію, на Сибір то-що, а в Європі Германією на ССРСР, чи то на півночі, чи на Україні.

Свій майбутній чин в Європі Германія ніби-то ділить на дві частини: 1) підготовка, так званий «малий план», і 2) генеральний «великий план». «Малий план» зводиться до військового об'ядування демілітаризованої зони та до акції проти Чехословаччини й Австрії. Совітський дипломат говорить про це такими словами:

«німці мають гевність, що обсадження демілітаризованої зони буде переведене ще цього року, а саме дуче скоро після того, як скінчено буде Олімпіяду. Англія цей факт не вважатиме приводом до виступу; Франція також не вживе жадних заходів, крім дипломатичного протесту. Другою частиною «малого плану» буде окупація Чехословаччини та Австрії».

«Великий план» зводиться до наступу на ССРСР, який почнеться після вказаної вище окупації. В цьому випадку німці числяться з воєнними виступами Франції, яку вони сподіваються затримати в демілітаризованій зоні, не пустивши її далі. Що-до Англії, то не знати, чи виступить вона, чи ні, бо на той час її увага та сила мають бути приковані не лише до Франції, але й до Китаю та до Середземного моря, де загрожені будуть великі її інтереси. Тим часом Германія буде виконувати якомога швидче свою головну мету — рух на Схід. Для неї, мовляв, —

«проникнення на Україну буде питанням короткого часу та добре опрацьованої спільної праці армій польсько-німецьких. Бо-ж початок боїв на Україні має бути підтриманий уже цілком розвинутою акцією японців проти зовнішньої Монголії та проти Сибіру».

Таким чином, як говорить автор цієї звістки, сторонами —

«є вже вирішено, що японці зачнуть свою акцію раніше за німців, щоб примусити ССРСР частину його сил зосередити на Сході. Германія-ж виступить лише після певних успіхів японської армії і переведе свій удар, головною метою якого мало б бути опанування Середньої Європи та завалення совітської Росії».

А після того, мовляв, можна вже буде приступити й до прересправ з Францією та з Англією.

В останню хвилю, коли були дописані попередні рядки, пошта принесла ще одну сенсацію, на цей раз польсько-англійсько-германську, бо замішані до неї New-York Herald Tribune, Goniec Warszawski та якийсь німецький полковник, названий буквою Г. Звістка ця говорить, що германо-японський воєнний союз таки існує. хоч він і секретний. І далі, що

«Германія нині могутніше за ту, що була в році 1914. Між нею та СССР не може бути ні співробітництва, ні погодження. Війна між ними не може бути скінченою якимсь територіальними уступками, бо Росія, що лежить на просторах од Балтійського моря до Тихого океану, уявляє собою штучний конгломерат рас, мов, релігій та звичаїв. СССР мусить бути розбитий на свої етнічні одиниці. Разом з німцями значне війну й Японія на далекому Сході Азії. Совіти будуть переможені, Росія завалена, Германії та Японії дістануться величезні її частини».

Про яку-будь участь у тому Польщі нова звістка мовчить, може тому що й сама вона зродилася у Варшаві.

Що є на тих сенсаціях правди та в якій мірі на них слід покладатися? Деталі й точні вказівки, внесені до них, мабуть таки треба вважати домислом і вигадкою, може навіть свідомою й плановою, розрахованою на певний ефект у певних країнах. Але сама основа їх, тоб-то неминуча боротьба, що рано чи пізно має вибухнути по лінії Берлін-Москва-Токіо, вряд чи підлягає якому-будь сумніву. Вона існує вже здавна і не диво, що час од часу викликає різного роду гадані чутки й несподівані ревеляції. Чому вони такі численні зараз? Відповідь на це ясна, і дається вона, з одного боку, приналежністю їх авторів до вказаних вище заінтересованих сторін, тоб-то Германії та СССР, а з другого — тим, що як раз тепер з такими труднощами переводиться в Парижі ратифікація франко-совітського пакту, цієї, мовляв, паначей для СССР та неприємності для Германії. Подивимося, як буде з тими ревеляціями тоді, як справа з тою ратифікацією буде скінчена.

Observer

З преси

Journal de Genève, орган, що вельми добре орієнтується в справах Сходу, в ч. 51 з 21 лютого с. р. подає аналіз польської міжнародної політики, виясняє ролі в ній Польщі, підкреслюючи протилежність між її інтересами і тим, до чого скеровано франко-совітський пакт.

Зазначивши, що Польща ні в якому разі не може допустити переходу через її територію совітських армій, автор зпиняється на значині для Польщі і Європи українського питання. Він пише:

«Єсть одне питання, що ним надто нехтує французька опінія, захоплена совітським союзом. Совіти давлять Україну жорстоким нагнітом, а Польща-ж нараховує у себе 6 мільйонів українців. Теперішній уряд у Варшаві рахується і з українською меншістю, і жадне правительство польське не могло б виступити проти неї без того, щоб не розхитати могутність Польщі. Становище на совітській Україні, на яке, здається, у Франції заплющують систематично очі, грас, отже, може ролію рішаючу. Завжди про це треба пам'ятати. І пан Косціалковський цього не забув».

«Коли-ж Європа зрозуміє, що вона не може уґрунтувати безпечности й миру на поневоленні, в яке Москва повернула, разом з іншими народами, націю в 35 мільйонів?»

* * *

Цими днями в Парижі відбулося два російські зібрання, присвячені споминам про перші походи, з яких виросла Добровольча армія. З того-ж приводу з'явилося спеціальне число російської газети «Доброволецъ», февраль 1936, изданіе Союза Добровольцевъ».

Вшанування пам'яті мертвих товаришів, героїчних чинів недавнього минулого живими їх учасниками — річ цілком природня. Героїчність — всюди героїчність. І перед справжнім подвигом, хоч би і ворожої нам армії, ми можмо тільки схилитися. Та під час тієї урочистости, здається, говорилося не стільки про минуле, як про сучасне, а ще більше — про майбутнє, звісно, про майбутнє Росії, такої, якою вона уявляється колишнім «добровольцям». Про те-ж писалося і в газеті; але вельми характерне, що майже на кожній сторінці, — на де-яких по кільки разів, — всяким способом, в статтях різних авторів одмінялося слово: «Україна».

Накалатано там, звісно, багато гороху з капустою і з минулого, і з сучасного, і притягнуто до того авторів часом зовсім несподіваних, як от п. Ерію. Наведено його «велику й натхнену промову, де він прославляє Росію: її царів, нарід, стару армію і слов'янську душу»... з 25 травня 1916 року. І тоді сьогодняшній оборонця теперішньої «єдиної-неділимої» плямує спроби «порушити цю єдність»:

«Спроби в цьому напрямі: робилися германським генеральним штабом у Женеві і у Львові, а тако-ж в Царгороді, де бул перед війною багато українців і грузинів. Чи треба говорити, що ці капості не досягли свого?...»

Не можна не признати, що навести сьогодня ці цитати з «натхненої» промови приятеля й оборонця совітів — це пікантно.

Знаходимо далі в газеті спеціальну кореспонденцію з Англії, присвячену відомому процесові пл. П. Скоропадського, В. Коростєвця та Л. Тафнела. Дописувач з особливою насолодою попрається в подробицях позвів, все звісно з однією думкою: кинути якусь пляму на український рух.

А з допису із Загребу «Апостолическая акція» довідуємося — про посилений інтерес хорватських клерикалів до українського питання. Читаємо там, що католицькі кола

«провадять широку пропаганду ідеї розподілу Росії і окрема відділення України, в якій ніби-то існує сильний рух на користь релігійної унії з святим престолом».

Подавши цю сенсаційну відомість, хто зна звідки взяту, добре, видно, поінформований автор твердить, що покійний наш посол у Парижі граф Тишкевич був...

«потайним існуїтом»:

Взагалі в статті історію нашого руху викладено так само правдиво

і подано звістки, що одна другу перевершує своєю неімовірністю. Судіть самі:

«Петлюра обіцяв заведення релігійної унії з Ватиканом і договорився про політичну унію з Польщею».

Коли, де, з ким? Видно, забув хвацький кореспондент науку давнього свого поета: «Ври, да знай же мѣру!»

Такі-ж правдиві відомості історичні знаходимо ми і в статті «Славянская проблема», що належить самому вождеві Добрармії генералові Денікинові. Од нього дізнаємося, що договір 1920 року...

«мав за конечну мету відділення Росії од Польщі буфером, про них повинна була стати в а с а л ь н а (!) у стосунку до останньої Україна — земля хлібородна, багата на вугілля, яка заминає Росії такі важні для неї шляхи до Чорного моря...» Після невдачі цього плану Польща зав'язує договірні відносини з Германією, являючися союзницею «східного програму» Гітлера, що його зведено на розподіл Росії».

Генерал подає докладний, хоч фантастичний, план вирішення слов'янської проблеми в майбутньому, з якого нас цікавить, звісно, ставлення до нас. Вирішення української справи радикальне, хоч і не нове:

«Вопросъ же о сожительствѣ трехъ вѣтвей русскаго племени — великорусской, малорусской и бѣлорусской — чисто внутрений».

І далі:

«Намагання використати незгоди чи підтримати в ягійсь формі місцеві сепаратизми являються злочином проти слов'янства».

Отже у вимріяній «Слов'янській імперії», за генералом, існує у кожного народу своя держава незалежна. Тільки нам — старе поневолення. Як бачимо, справді — нічого нового. Старий програм з давніх царських часів «не было, нѣтъ и быть не можетъ», а «сепаратизм вирвати з корінням».

Але це прекрасні мрії про далеке майбутнє. Непокойть колишнього главоверха сучасність, і в великій передовиці на тему про «патріотизм в російській дійсності» бравого генерала обсідають страхи, хоч переляк виливай. Подумайте-но, справді! В Берліні в газеті «Новое Слово», що виходить російською мовою, випикується отаке:

«На чергу ставиться питання про продовження процесу розпаду Росії, і при тому як з Заходу, так і з Сходу... Треба-ж мати сміливість сказати: розклад держави за гевиких історичних моментів нічим не можна спинити, його не можна уникнути, більше від того це єдиний шлях відродження...»

Смертельно перелякав автора німець із Росії Мартенс, що кохається в «Апокаліпсісі» і що минулого року об'їздив німецькі міста, чи-

таючи лекції про східне питання. Та й справді є чого перелякатися:

«Він «вимагав» відділення від Росії України, Дону і Кавказу, при чому перші дві країни мали бути приєднані до Німеччини, а Кавказ «доведеться віддати Англії за допомогу, яку вона нам (німцям) виявить».

Звичайно, і в «Апокаліпсисі» багато є страшного, але найстрашніше інше:

«Справді, ми чули чи читали «одкровення» самого Гітлера, Розенберга, Гугенберга, Моца, фон-Ела, д-р-у Шахта і багатьох інших про розподіл Росії».

Нема нічого дивного, що всі ці «страхи на ляхи», що з усіх кутків ввижаються в край зденерованому генералові, отой несвітський переляк, отой страх за долю майбутньої Росії, непорушність її сучасних кордонів і недоторкальність її території, приводить його до висновку:

«Всякий чужоземний похід на Росію з захватною метою нова тяжка біда. І одсіч ворогам з боку всього «народа русскаго — его повелительный долгъ».

Отже неподільність і неторкальність території на сьогодні червоної «єдиної-неділимої» має тепер поруч з Мілюковим нового видатного оборонця—генерала Денікіна, колишнього главковерха Добармії. Совіти можуть радіти і почувати себе куди безпечнішими.

Як бачимо, Україні справді віддає «Доброволець» аж занадто багато уваги. Тільки не знаєш, чого в тому більше — незнання справи, нерозуміння її, перекручування фактів, свідомої брехні чи наклепу. Та ясно одно — цих людей доля нічого не навчила. Вони мислять старими категоріями і для них ще на сьогодні найголовніше — це мрії про «єдину - неділиму». А їй, бідній, загроза звідусіль, як це бачимо з «Добровольця».

Зважте лишень. Святий Престіл і генеральні штаби, хорватські ченці і англійські фінансисти, Польща й Німеччина — все це в на смерть переляканій уяві бравого генерала об'єдналося на те, щоб Росію розподілити і Україну від неї одірвати.

Чи не забагато справді? «Та не всі бо разом!»

Так, концепції наша і «Добровольця» одна одну виключають. Вони хотять «єдиної-неділимої», ми йдемо до розподілу Росії, визволення України та інших країн і їх самостійності. Ми — супротивники. І от замість справжнього вивчення наших намірів, наших сил і можливостей, вивчення безпосереднього із джерел, того, що вимагає азбука воєнної справи, — ми бачимо фантазії та істерики. Аж ніяково стає за їх авторів.

Та перелічуючи фантастичні страхи, що нависли над неподільністю «єдиної-неділимої», тоб-то «совєтского отечества», не помітив гострий зір досвідченого генерала безпосередньої загрози сучасному

стану посідання Москви. А вона-ж перед очима: це сам український народ, його національна свідомість, його тверда воля — самому бути господарем у власній хаті.

* * *

В урочистих випадках різних засідань новітній московський губернатор на Україні Постишев усе твердить про спокій на Україні, а перекінчик Любченко завжди втворює йому на цих виступах.

Що иншого говорять одначе газетні совітські повідомлення про ріжні протисовітські рухи в самій комуністичній партії на Україні. Так, «Вісті» (з 30 січня с. р.) подають, що ЦК КП(б)У обмірковував

«підсумки перевірки партдокументів у КП(б)У»

і, констатувавши, що з партії виключено аж десять відсотків членів, говорять про те, в якому стані знаходиться сама московська комуністична партія на Україні:

«Враховуючи особливості обстановки на Україні, пленуму уважає, що для КП(б)У має особливо важливе значіння висвітлення грудневого пленуму ЦК ВКП(б) про те, що члени партії та партійні організації все ще погано засвоїли необхідність всемірного підвищення більшовицької діяльності».

Українська Бібліотека ім. С. Петлюри в Парижі

й читальня при ній (41, rue de la Tour d'Auvergne, Paris 9)
відкрита в середу й четвер — 6-9 г., суботу — 4-8 і в неділю — 2-6.

При Бібліотеці Музей С. Петлюри

В читальні 90 органів преси — журналів, газет, бюлетенів з різних країн, де живуть українці.

Книжки видаються додому. За читання 5 фр. у місяць (за одну книгу) і 25 фр. забезпечення.

Коштом читача висилаються книги тако-ж і на провінцію.

На Шевченкові дні олівці:

пофарбовані жовтим і блакитним кольором із написом: «І чужому на-учайтесь, і свого не цурайтесь». Купувати й замовляти в

Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі

41, rue de La Tour d'Auvergne, Paris 9.

Ціна штуки — 1 фр., 12 штук — 10 фр. без пересилки.

Од Редакції

*Випускаємо це число подвійним. Наступне має вийти в неділю,
15 березня с. р.*

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції.

З життя Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі.

-- По іменний список ч. 23 осіб, що зложили датки на Бібліотеку.

На підписний лист ч. 699 пані Л. Крижанівської в Бересті датки зложили: підпис нечиткий — 5 зол., нечиткий — 1 зол. 50 гр., Макарук — 1 зол., нечиткий — 0.50 зол., нечиткий — 0.50 зол., нечиткий — 0.50 зол., нечиткий — 1 зол., Кобилко — 2 зол. і Л. Крижанівська — 0.50 зол.

На підписний лист ч. 706 Української Громади в Берліні датки зложили: п. п. Литчук — 5 мар., Вергун — 2 мар., Крутинський — 1 мар., Кожевників — 0.50 мар., д-р З. Кугеля — 1 мар. 50 пф., Димінський — 0.50 мар., О. Скоропис — 1 мар. 50 пф., Данило Скоропадський — 5 мар., С. Шемет — 3 мар., П. Лошенко — 1 мар., М. Антонович — 30 пф., Омелян Тарнавський — 20 пф., і шість осіб з нечиткими підписами на загальну суму — 2 мар. 20 пф.

На підписний лист ч. 736 зв'язкового філії Товариства б. воєнків армії УНР у Франції п. Козлова Опанаса датки зложили: Опанас Козлов — 20 фр., Микола Кузачів — 10 фр., Іван Гребенюк — 5 фр., Павло Грищенко — 5 фр., Арсеній Осатук — 5 фр., Матвій Дмитренко — 5 фр.

На підписний лист ч. 766 п. Кременія у Франції датки зложили: п. п. Кремень — 5 фр., Юстина Кремень — 5 фр., Стефан Затилий — 2 фр. 50 сант., і Павліна Затилина — 2 фр. 50 сант.

На підписний лист ч. 731 зв'язкового філії Товариства б. Воєнків Армії УНР у Мобежі (Франція) сотн. Титаренка датки зложили: п. п. Титаренко — 5 фр., Іван Храпач — 5 фр., Чичеренко — 5 фр., Храпачова — 2 фр., і Цись — 5 фр.

На підписний лист ч. 765 Української Громади у Франції, через п. О. Чехівського, датки зложили: п. п. Котляр — 5 фр., Чехівський — 5 фр., нечиткий — 2 фр., Гмиря — 2 фр., Захватинський — 2 фр., Горбатий — 5 фр., Кучерепа — 5 фр., Кручківчич — 5 фр., і Н. Кухт — 2 фр.

На підписний лист ч. 713 Української Громади в Парижі, через п. Стремівца, датки зложили: п. п. Нечиткий — 10 фр., Шулицький — 10 фр., Гентюк — 20 фр., Удовиченко — 0.50 фр., П. Гентюк — 10 фр., Левичький — 5 фр., Б. Лотоцький — 10 фр., нечиткий — 20 фр., Білий — 10 фр., А. Саулк — 5 фр., нечиткий — 5 фр., К. Чофенклі — 5 фр., Мельник — 5 фр., Д. Вачнадзе — 5 фр., Нечай — 5 фр., Капустянська — 5 фр., Мір Якуб — 10 фр., М. Е. Рєзедов — 10 фр., О. Шульгин — 10 фр., П. Еремівца — 10 фр., М. Чокаєв — 5 фр., Гораїн — 5 фр., Ковалів — 5 фр., П. Шмалій — 5 фр., Д. Юскевич — 5 фр., Качура — 10 фр., О. Чуприна — 1 фр., Б. Лазаревський — 1 фр., Токайло — 5 фр., Рудик — 3 фр., К. Миксдайчук — 0.50 фр., Салакова — 5 фр., Солонар — 5 фр., нечиткий — 20 фр., А. Чехівський — 3 фр., В. Перебийніс — 2 фр., Цюпак — 2 фр., нечиткий — 2 фр. 50 сант., Меремберг — 5 фр., Матвані — 5 фр., Недейко — 5 фр., Кіріпетова — 3 фр., Кастелян — 2 фр., Топольський — 5 фр., Ал. Анальбіє — 5 фр., С. Ассаліє

— 1 фр., І. Хотсколян — 5 фр., нещиткий — 5 фр., Косенко — 10 фр.

На підписний лист ч. 733 п. підполк. Тарана, уповноваженого в Ліоні Т-ва б. вояків Армії УНР у Франції датки зложили: рт. П. Гусак — 2 фр., Гриць Дук — 6 фр., Квасок — 5 фр., Дарюнад — 2 фр., Рудюк — 2 фр., Шинкарук — 2 фр., Н. Н. — 1 фр., Н. — 1 фр., П. Кузнеців — 3 фр., Нестеровський — 5 фр., Чуркін — 1 фр., Юров — 1 фр., С. Таран — 1 фр., і Ніценко — 5 фр.

На підписний лист ч. 721 сотн. К. Романюка, уповноваженого в Крео Т-ва б. Вояків армії УНР у Франції, датки зложили: п. п. Романюк Кость — 3 фр., Гринько — 3 фр., Козловський — 5 фр., П. Таранівський — 5 фр., Ф. Ананченко — 3 фр., К. Мулявка — 3 фр., С. Гармалецький — 3 фр., М. Яценко — 3 фр., Р. Остапанський — 3 фр., і Р. Рині — 3 фр.

— Сторінка бібліофіла. Редакція «Тризуба» подарувала Бібліотечі книжку: «Николай Макаренко. Памятник украинского искусства XVIII вѣка. С. Петербург, 1908». Це відбиток із журналу «Зодчій» з цікавими ілюстраціями в тексті й двомя окремими таблицями.

— Придбано Бібліотекою такі книжки: 1) «П. А. Кулишъ. Отпаденіе Малороссіи отъ Польши (1340-1654). В трех томахъ. Томъ первый. Москва. 1890». 2) Бантишъ-Каменскій. «Исторія Малой Россіи. Часть первая. Отъ водворенія славянъ въ сей странѣ до присоединенія оной, въ 1654 году, къ Россійскому государству царемъ Алексѣемъ Михайловичемъ. Москва. Въ типографіи Семена Селивановскаго 1830».

— «Українська Хата» в Парижі. За півтора місяця існування «Української Хати» в Парижі — з 15-го грудня 1935 р. до 1-го лютого с. р. було ідальною «хати» видано 1221 обідів та вечерь, з яких 675 платних та 546 безплатних, виданих безробітним українським емі-

грантам. Інтернатом «хати» було уділено за цей час тако-ж 180 поклігів бездомним українцям.

Стан скарбниці «Української Хати» на 1-го лютого 1936 р.: прибутків — загальна сума фр. 9.477.— (пожертви й допомоги — 6.127,90, з них 3.000.— фр. одержано від представника у Франції Офісу Нансена, та прибуток з ідальні 3.349,10); видатків — на загальну суму фр. 7.187,85 — (інсталяція 816,70, купівля мебелі й посуду 846,80, загальні видатки 1.675,10, видатки на їжу 3819,25).

Сальдо на 1 лютого 1936 р. — 2.289,15 фр., з яких 2.000 знаходяться в неспоршному фондї для оглати помешкання, світла й т. ин.

Безплатні обіди видаються за рахунок: 1) прибутків від платних обідів; 2) пожертв; 3) купівлі Відділом Опікування Місїх бонів на обіди для безробітних та 4) допомоги від представника у Франції Офісу Нансена.

Щіля І. XII. 1935 р. по 1-шю лютого було отримано слїдуючі пожертви на «хату» (список жертв, одержаних перед І. XII. 1935 р. було вміщено в «Тризубі» ч. 47 за мин рік). Збірка, проведена Жіночим Комітетом та иншими особами:

Пані отаманова О. Петлорова — 100 фр., п. Сремїсва — 100 фр., п. Гентюк — 100 фр., п. проф. О. Шульгин — 30 фр.; збірка проведена на Волині — 126 фр. 20 см. Українська Громада в Шато-де-ля-Форє — 28 фр., п. проф. Бачинський (Кенева) — 20 фр., п.-о. І. Бридзан — 10 фр., п. Б. Бокітьєо — 17 фр. 70 сант.

Замість рїздвяних та новорічних привітань: П-во ЛІ. і О. Шульгини — 40 фр., п-во кн. О. і Я. Токаржевські-Карапевичі — 20 фр., п-во Р. і В. Нивитюзи — 20 фр., п. Б. Лотоцький — 20 фр., п-во С. і І. Косенки — 10 фр. та п. А. Майборода — 2 фр.

Всім жертводавцям «Хата» висловлює щиру подяку й закликає українське громадянство далі жертвувати на «Українську Хату» в

Парижі й тим самим допомогти нашим безробітнім, голодним і бездомним.

— З життя Української Громади в Ліоні. Заходами ради Ліонської Громади, в неділю, 19 січня с. р., було влаштовано доповідь на тему «Міжнародне політичне становище й стан української справи». Докладчиком був п. Єремійв.

Були також представники Вольного Косяцтва.

П. Єремійв, змалювавши сучасне міжнародне становище та його значіння для української справи, зупинився на українських політичних угрупованнях, окреслив їх вагу і значіння і сконстатував, що лише Уряд УНР має значіння на міжнародній арені (Ліга Націй), чого не мають росіяне, бо не мають свого уряду, а лише політичні угруповання. Наші-ж представники без перестану нагадують про існування пригнобленого українського народу.

По докладі відбулися дебати, в яких взяли участь п. п. Лагшиний, голова «націоналістів», Ігнатійв, голова Т-ва Українців у Ліоні, Чміль, Кашук, Ганко, Ларіончук та Журавленко.

П. Ігнатійв ставить питання: «Чи Уряд УНР має законність влади?» Докладчик дав вичерпуючу відповідь, чим і задовольнив п. Ігнатієва. П. Чміль запитує: «Якого угруповання повинні триматися українці, щоб бути лезними, що вони виведе їх на батьківщину?» П. Єремійв відповів словами ген. Омеляновича-Павленка: «Я буду з тими, хто перший стане на українську землю».

П. Ларіончук пригадав, що майже всі емігранти — бувші вояки та оборонці Уряду УНР та проголосували за УНР. Ціла аудиторія, за різними виключеннями, підтримує ці слова п. Ларіончука гучними оплесками. Інші промовці на увагу не заслуговують.

Як сам доклад, так і всі відповіді на питання викликали оплески аудиторії. Ставилася ціла низка питань, на які п. Єремійв відповідав.

У. Г.

В Польщі.

— З життя Українського Наукового Інституту у Варшаві. 21 січня с. р. в Українському Науковому Інституті у Варшаві відбулася доповідь польською мовою д-ра Генр. Яблоńskiego на тему: «Міністерство польських справ УНР в 1918-19 р. р.»

Докладчик — молодий польський історик — використав багато матеріалів (не тільки тогочасну пресу і пізніші спомини, але й неопубліковані досі архивні матеріали) і дав повний та об'єктивний образ польсько-українських взаємин в часі від повстання Центральної Ради до перевороту Скоропадського та підкреслив толерантне та прихильне ставлення українського республіканського уряду до культурних потреб польської людности на Україні.

Багато уваги докладчик присвятив підготовчій роботі до здійснення національно-персональної автономії, цієї, на його думку, єдиної у всесвітній історії спроби радикального поладження національно-меншинної справи.

В дискусії брали участь граф. О. Лотоцький, міністр Стан. Стемповський та проф. П. Зайцев.

— Річний з'їзд членів Спільни Інженерів та Техніків Українців-Емігрантів у Польщі відбувся у Варшаві 2-го лютого с. р.

З'їзд одкрив довголітній голова Управи Спільни д-р А. Лукашевич. До прегідії з'їзду ввійшли: інж. П. Панасенко — голова, та інж. Г. Марченкова — секретарь.

Розпочинаючи наради, з'їзд вислав привітальні телеграми до Пана Заступника Головного Отамана А. Лівичького та до пана голови Ради Міністрів В. Прокоповича. Серед надісланих на з'їзд привітань належить одмітити привітання директора Українського Наукового Інституту у Варшаві проф. О. Лотоцького. Від імени української еміграції

у Польщі з'їзд особисто привітав голова Головної Управи Українського Центрального Комітету п. М. Ковальський. У своїх привітаннях з'їзд підкреслив одданість нашій визвольній боротьбі під прапорами Української Народної Республіки.

На з'їзді було вшановано пам'ять померлих членів Спілки: бл. пам. інж. І. Марченка, що 26. VI. 1935 помер у Лодзі, і бл. пам. інж. Б. Туника, що 11. I. с. р. помер у Вільні.

У справозданнях Управи Спілки забрали голос: д-р А. Лукашевич, який зложив загальний звіт із життя Спілки і підкреслив її роль як в організаційному житті української еміграції, так і в майбутній творчій праці на Україні; інж. С. Гловінський, який зложив фінансове справоздання та представив бюджет і план діяльності Спілки на наступний рік; інж. Д. Блекочський, який зложив справоздання з діяльності Бюро Праці при Спілці; інж. С. Білодуб зложив звіт про діяльність секретаріату.

Акт Ревізійної Комісії зачитав інж. Я. Тащора.

На сьогодні Спілка налічує у своєму складі 116 членів, із яких 39 перебуває у Варшаві. Спілка належить до тих організацій, які належно виписали себе в історію нашого еміграційного буття. Не дивлючися на суто-професійний характер Спілки, в часах передкризових вона не втрадила зібраного грошка на наші національні цілі, та: само як і поодинокі її члени — своєї праці в організаційному житті нашої еміграції у Польщі.

Сучасна затяжна криза ввела помітні зміни в грошові обороти Спілки. На цьогорічному з'їзді вже не роздавалися щедрою рукою стипендії і допомоги студіюючим. З'їзд пройшов під гаслом опадностей, пристосовання бюджету Спілки до реальних можливостей та уможливлення членам Спілки належного виконання їх зобов'язань перед центральним.

Зате по-за впливами кризиса

лишився ідейний бік життя Спілки, її ієологічні пістави, її позиції і непохитність у національній визвольній боротьбі.

Широко торкнувся з'їзд і життя філії Спілки, що знаходяться в Кракові, Білостоці, Кельцах та Пьотрокові.

Серед прийнятих на з'їзді постанов належить одмітити: про зменшення розміру членського внеску до 5 зол., про скасування постанови з'їзду з 1931 року, що звільняла від обов'язку плачення членських внесків безробітних членів Спілки, про скасування заборони членів у деякі фонди спеціального призначення, про запровадження уповноважених Спілки в осередках, де перебуває значна кількість членів Спілки і т. д.

В бюджеті Спілки по-за членськими внесками до Т-ва Прихильників Едсбрадської Академії, Т-ва Допомоги Українським Студентам та ин., — ухвалено і 25 зол. пожертви на захоронку ім. С. Петлюри для дітей у Перемишлі.

На наступний рік одногласно було перебрано Управу в старому складі на чолі з д-ром А. Лукашевичем.

І. І.

— В корпорації «Запорозжя» у Варшаві 15 лютого с. р. відбулася доповідь полк. О. Вишнівського на тему «Отаманія».

— Український Національний Хор ім. М. Лисенка у Варшаві влаштував 15 лютого с. р. великі вечерниці, що відбулися в помешканні Східного Інституту.

— Союз Українок-Емігранток у Варшаві 19 лютого с. р. організував дискусійний вечір на тему «Мішані подружжя та їх діти».

— В клубі «Прометей» у Варшаві 20-го лютого с. р. відбулася доповідь п. Тадеуша Міхальського на тему: «Польсько-українські взаємовід-

пошення над Дніпром у перед-ревсюційній добі».

— Батьківський Комітет Української Школи ім. П. Українки у Варшаві, разом із прихильниками школи, 22 лютого с. р. влаштував вечірку, прибутком якої призначено на користь школи. Вечірка відбулася в «Хаті Козака».

— З життя відділу УЦК у Гродні. 9 лютого с. р. відбулися загальні збори членів відділу, на початку яких присутні вставанням вшанували гам'ять тих, що яття свог віддали в боротьбі за Україну. Порядок денний зборів заповнили: доповідь голови відділу п. Ю. Чепурного про значіння для нас свята 22 січня, справоздання уграви відділу, план праці на наступний рік і вибори нової управи.

Управі доручено підшукати помешкання для світлиці відділу та відкрити читальню й вечірню школу для підростаючих дітей.

До нової управи обрано: пп. Ю. Чепурного — голова, С. Войцешка — скарбник, М. Майна — секретарь, Білинського — запасовий член. На ревізора обрано п. Колодійця, та на його заступника — п. О. Пухтинського.

В Югославії.

— Академія в Загребі з приводу національного свята і на спомин бою під Крутами. Студентська секція товариства «Просвіта» в Загребі влаштувала в середині лютого місяця с. р. академію на спомин з'єднання українських земель і бою під Крутами.

Відбулася ця академія за участі тако-ж численних місцевих гостей, а програму її заповнили артистичні номери, на початку яких д-р Іван Езіг, помічник секретаря Югославенської Академії, зробив доповідь про український світогляд, згадавши при тому

головні характеристичні риси української духовної культури та подавши де-які інформанції про український народ і його визвольну боротьбу.

Бібліографія.

— «За Державність» — матеріали до історії війська українського, збірник ч. 4., стор. 270, видання Українського Воєно-Історичного Товариства, Каліш 1934. Ціна в Польщі і 5.50 сол. з пересилкою, і з кордон — 6.00 сол.

Минають дні, минають літа... Невслаганно, сталили, безупинними кроками просовується життя наперед посеред різноманітного та різнobarвного калейдоскопу подій і з'явиш мирового значіння; серед цього хаосу минуло пвидко забувається, особливо коли про нього не зосталось зафіксованого на папері писаного сліду...

Без сумніву такому загубленню слідів удягла б в де-яких частинах і історія доби визвольної боротьби за державність і незалежність нашої многострадалної батьківщини. Але, на щастя, з нами того не може статися завдяки існуванню в нашій українській єміграції, в парі з Українським Науковим Інститутом у Варшаві, — такої поважної та високодостоїнної інституції, як Українське Воєно-Історичне Товариство в Каліші, завдяки неупинній праці якого майбутні наші нащадки та історики української визвольної боротьби будуть мати безсмерчно багатий матеріал для всебічного історичного освітлення та обслідування славетного останнього періода української історії у всіх її проявах.

Отже Українське Воєно-Історичне Товариство взяло на себе велике, відповідальне та почесне завдання зберегти для нащадків наших та майбутніх істориків матеріали по питаннях військового характеру, і треба сумлінно при- нати, що воно безітересовно та добровільно перебрані на себе обов'язки виконує, не вважаючи

на чималий комплікс несприятливих (особливо матеріальних) обставин, не тільки влучно, а й з високоохвальним успіхом, чому безперечним доказом служить видання ним на смігранії, при злидненних засобах, чотирьох прагматичних збірників «За Державність» (окрім збірок «Бі-лі-те-ли») з широко-охвальною ретиніанітнім, старанно підібраним і обробленим матеріалом.

Отже серед нами 4-й збірник (за яким дуже було б бачано побачити як найкраще 5-й) «За Державність».

Як і всі попередні, том цей як по зовнішньому виборному вигляду, так і по багатому змісту не тільки дорівнюється попереднім трьом томам, але не значно їх перебільшує: добрий папір (як того й вимагає книга історичного значіння); виразний та гарний, легко читкий друк; велика кількість текстів, докладних, виразних та старанно виконаних схем, маршрутів, боїв та інших військових подій в найвищому степені полегчує читання та вивчення описів різних періодів нашої визвольної боротьби; не будьяку сядобу цього тому складають численні (аж 23) художні виконані (in 8-о) на гарному веленовому папері світлин та малюнків з життя та подій українського війська; окрім згаданих схем і світлин, так цінних при читанні і так коштовних при виданні книжки, 4-й збірник є оздоблений не дванадцять мистецьки виконаними (те-я: на веленовому папері) портретами видатніших працівників на українській ниві в різних періоди нашої державної визвольної боротьби.

Чолове місце займає докінчення (IV ч.) з м о в о г о П о х о д у (з кінцевим словом) М. Омеляновича-Павленка (72 стор., 8 схем, 1 світлина, докладний маршрут походу); нема жадної потреби довго зупинятися на ваяливості, вартості та значінні цього високоавторитетного історичного твору; за це ручить ім'я шансвного автора, котрий вже в попередніх збірниках певно переконав читачів у солідності, всебіч-

ності та обгрунтованості своїх слів, як людина, що стояла на чолі українського повстаного війська та переживала всіма фібрами душі всі перипетії вольної боротьби; він без сумніву більший хто м і г та й дав ясраву, правдиву, безсторонню і всебічне освітлену картину минулих боєвих подій. Велика кількість доданих до тексту, виразно виконаних та влучно складених пояснюючих різними едісхем полегшують читання та розуміння тексту навіть не тільки для фахово-військової, але взагалі інтелігентної людини, що найде цілковите задоволення з о: найсмулення із цим цінним фрагментом одної з блискучих сторінок визвольної боротьби за вільність та незалежність нашої батьківщини.

Цінним з'являється те-ж ясраво вигладений О. Переяславським фрагмент з циглу давніх історичних подій України, а саме історичний бій в 1649 році української кінноти (72 стор., 3 схеми, 6 світлин) під Лоевим під час оружної української визвольної боротьби в часів українсько-польсько-литовської кампанії; потреба та необхідність широкої популяризації подібного роду українських історичних боєвих подій, як тако-я, і жєни визначного національного героя, яким являється бувший на той час на часним гетьманом України Михайло Кричевський, не потребує пояснєнь, особливо маючи на увазі, що він своєю лицарськи-трагічною смертю так тісно зв'язав свою долю з сумною долею України; ясраво вигладений автором, гідний подиву та наслідування приклад лицарського виконання громадського обов'язку перед батьківщиною, приклад безмежної любови та відданости Україні хай буде взором для всіх назавжди...

Поруч з описом діяльності цього національного лицаря-велегня, автор дає необхідний для розуміння тої доби докладний та вичерпуючий історичний нарис становища того часу в Литві, Польщі і на Україні (з чималими цитатами

та посилками на первісні джерела), який читається з великим захопленням з початку до кінця; додані до тексту схеми та світлини яскраво пояснюють текст, зміст якого напевно зацікавить не тільки військовою людиною.

Дуже яскравий та заслуговуючий на особливу увагу нарис В. Савченка (16 стор.) — Український рух у російських частинах у 1917-1918 р. р. — охоплює в загальних рисах прояви українського національного руху в деяких частинах російської армії на протязі зазначених років; рух цей у свій час, дійсно, не минув жадної військової частини б. російської армії, а їх не було тисячі! Скільки-я з цього руху цікавого залишилося не записаним, не задокументованим. Тому кожну спробу в цім напрямку треба вітати з найбільшим задоволенням. У своїм нарисі автор подає докладніше прояснення цього руху в гелках 3-ї, 14-ї кінних та 4-ої стрілецької (залізної) дивізій, в 1-му фінляндському та 16-му Ладозькому ліних гелках і в Академії Генерального Штабу; у кінцевім слові він вияснює, чому цей, здавалось би, величезний, що пироза захопив майже всі частини, рух не мав тих великих наслідків, яких можливо та слід було-б від нього сподіватися.

Спогади командира Синього полку (11 стор.) О. Вишнівського про босві події полку в складі 3-ої Залізної дивізії під час здобуття та оборони залізничного вузла Вапнярки 26 липня 1919 року — короткий але яскравий опис босвого епізоду, який повинен увійти світлою сторінкою до історії — 3-ої Залізної дивізії.

Стаття Б. Крупницького (17 стор., 1 схема, 1 світлина) на підставі нових додаткових архивних даних про похід гетьмана Шипила Орлика на правобережній Україні в 1711 році доповнює та освітлює деякі неясні питання в цім епізоді з давньої історії українського визвольного ру-

ху; завдяки популярному викладу читається з неслабючим зацікавленням.

Коротенький (11 стор., 1 схема, 3 світлини), але дуже виразний та поучаючий (гідний навіть до занесення на шпальти військового підручника тактики) шкиц подас О. Удовиченко в описі форсування р. Дністра під Городенкою 14 вересня 1920 року. Залучення до шкицу відписів усіх розпоряджень та наказів, що стосуються до виконання форсування, роблять цей опис дуже цінним для детального ознайомлення кожної фахової військової людини, з одного боку, з другого — гарантують автора, що був керівником та виконавцем переправи, од яких будь-яких закидів в односторонності освітлення справи; опис робить дуже присмне враження і легко прочитається не тільки військовою людиною.

Дослід П. Шандрука — Українська армія в боротьбі з Московщиною (37 стор., 5 схем) охоплює добу від 18 жовтня до 20 листопада 1920 р., себ-то кінцевий період визвольної боротьби, коли українське військо, по заключенні Польсько-мирової угоди з большевиками, було представлено в боротьбі з ворогом лише власним своїм силам, які вже були в значній мірі підірвані, виснажені та вичерпані попередніми босвими акціями; період цей закінчився, як відомо, відходом 21. XI. 1920 р. українського війська за Збруч на польську територію в околицях Волочиська і Оягівців; схеми та більша кількість залучених документів, як копії з автентичних наказів, телефонограм розпоряджень, дуже полегшують читання та зрозуміння трагічного кінця нашої боротьби за вільність та незалежність батьківщини в 1920 році.

Стаття М. Галина (30 стор.) про враження військового лікаря з часів великої війни, хоч і не має безпосереднього відношення до української справи (хіба тільки те, що районом діяльності III Ар-

мії, при якій був автор санітарних інспектором. була Східня Галичина), але як спостереження фахової людини над організацією санітарної допомоги на терені війни та б.ю можуть спричинитися до освітлення цього важливого питання в очах не тільки фахівців-лікарів українського війська, але і в очах тих чи інших природних чинників, які в майбутній українській армії в силу свого службового становища можуть опинитись у ближчих стосунках з питаннями санітарно-лікарського характеру.

Реасумуючи все вищесказане, повинно сказати, що 4-й збірник «За Державність» ще більше, ніж перше та яскравіше попередніх охоплює різні історичні події минулого нашої батьківщини і тому безперечно заслуговує на те, щоб зробилося настільною книгою кожного українського громадянина.

Видання цього, як і попередніх збірників «За Державність», — велика заслуга Українського Воснесно-Історичного Товариства перед батьківщиною, особливо коли мати на увазі його відданість справі та безкорисність його праці при браку широких матеріяльних засобів, бо така невеличка ціна (3.50 золотих з пересилкою — трохи більше одного довбеного карбованця) за майже 300 сторінковий том з численними схемами та світлинами, в порівнянні з цінами аналогічних видань такого-ж характеру, являється безумовно мінімально-рекордною і примушує кожного українця-патріота підтримати безкорисну видавничу діяльність Українського Воснесно-Історичного Товариства, що добровільно та

совісно працює на добро батьківщини.

Олександр Галкин,
Ген. шт. ген.-полк. Армії УНР.

До всіх учасників визвольної боротьби України!

Сходина членів у Кресо Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції з нагоди свята проголошення двох великих історичних актів — 22 січня 1918 р. та 22 січня 1919 р. — вітають усіх, хто під прапорами УНР із зброєю в руках, як рівно-ж і на громадсько-політичному полі, змагався в обороні державної незалежності й соборності України, і хто сьогодні, в день 18 річниці, ствердим, незломним і міцним духом та морально-готовим є раз, — в час, що неминує прийде, — стати до нового чину за здійснення нашої національно-державних ідеалів.

Всім борцям України слава!

Поправка

В минулому числі «Тризуба» в замітці «Альбом фотографій» (стр. 11) замість «Досі виготовлено 10 відділів на 28 аркушах...» треба читати: «Досі виготовлено 10 відділів на двіста вісімдесяти аркушах...»

На пресовий фонд «Тризубу» інж. Ю. Мельник зложив 1.50 зол. п.

Інформації в справі еміграції до Парагваю можна одержати:
Circulo Ucraniano
Calle Misiones 242
Buenos - Aires, Argentina.

Нові книжки й журнали.

— Les cinq années d'existence de l'Institut Scientifique Ukrainien 1930-1935. Varsovie, MCMXXXV

— Вісти Українського Наукового Інституту в Берліні, ч. 1 (21), 31 січня 1936. Берлін.

— Вояк, місячник Товариства б. Вояків Армії Української Народної Республіки у Франції та Союзу б. Українських Старшин у Чехословаччині, ч. 2, лютий 1936, Париж.

— Український Сокіл, часопис Союзу Українського Союзу в Чехословаччині. Число 1-2(17), січень-лютий 1936. Прага.

ТРИЗУБ

Тризуб — це журнал, культурний, громадського життя та мистецтва, заснований р. 1925 Симоном Петлюгою. Входить в 1936 році по-старому і за участі тих самих співробітників.

Умови передплати на 1936 рік

У Франції на рік — 60 фр., на півроку — 30 фр., на три місяці — 15 фр., на один місяць — 6 фр.

	1 рік.	1/2 року	3 місяці	1 місяць	окр. чис.
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	18 зл.	10 зл.	5 зл.	2 зл.	0,60 зл.
РУМУНІЯ	500 лейв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П.А.	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
БЕЛЬГІЯ	20 бельг.	10 б.	6 б.	2 б.	0,60 б.
БОЛГАРІЯ.....	200 лев	100 лев	50 лев	18 лев	5 лев

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI

Українська Дитяча Школа в Парижі

влаштує в неділю, 8 березня с. р., о год. 15,30 в салі Noche, -- 15, avenue Noche, метро Etoile або Courcelles

Дитяче свято пам'яті Т. Шевченка

Вхід 3 фр. на покриття видатків. Для дітей вхід безкоштовний.

Здоров'я і нервова система

Проф. Едюд Бернар сказав: «Мікроб — це стан організму все». Це правда. Хвороба не може з'явитися без порушення натурального захисту організму. Головний захист організму здійснює нервова система. Рак, туберкульоз та інші хвороби не страшні, коли захист організму знаходиться у повній рівновазі. До заховання цієї рівноваги й мусять бути зкеровані наші зусилля. Науково доведено, що гормонна субстанція з органів здорових звірят —

Калефлюїд

зміцнює й обновлює організм і нервову систему. Подробиці в літературі, що висилається даремно.

Калефлюїд нагороджений 5-ма золотими медалями. Продається в усіх аптеках. Висилається тако-ж за післяплатою.

Пишіть: Laboratoire «Kalefluid», 66, Bd Exelmans, Paris (16).

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: Л. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.